

Crvenkapa i pregača tkana

Crvenkapa i pregača tkana

Interdisciplinarni projekt

Nositelji projekta:

Gradski muzej Drniš

Narodna knjižnica Drniš

Pučko otvoreno učilište Drniš

Voditeljica projekta:

Antonia Tomić

Stručni suradnici:

Jelena Kulušić, etnologinja

Fra Ivan Čupić

Voditeljice radionica:

Danijela Drezga, Ana Marin (Narodna knjižnica Drniš)

Josipa Vrlja, Ana-Marija Goreta (Pučko otvoreno učilište, Drniš)

Jugana Kravar, Anita Matić, Marijana Vukušić
(Udruga žena sv. Roko, Drniš)

Izdavač: Gradski muzej Drniš

Za izdavača: Davor Gaurina

Urednica: Antonia Tomić

Likovni postav izložbe: Ana Marin, Antonia Tomić,
Josipa Vrlja

Oblikovanje kataloga: Antonia Tomić

Autorice tekstova: Jelena Kulušić, Antonia Tomić

Grafička priprema i tisak: Print Centar – digitalna tiskara
Šibenik

Naklada: 200

ISBN: 978-953-7489-39-7

Program je ostvaren uz potporu Ministarstva kulture i medija RH

Interdisciplinarni projekt „Crvenkapa i pregača tkana“ suradnički su ostvarili Gradski muzej Drniš, Narodna knjižnica Drniš i Pučko otvoreno učilište Drniš. Dva temeljna cilja vodila su nas u osmišljavanju programa, prvi je očuvanje vještina izrade tradicijskih odjevnih i ukrasnih predmeta od tekstila, a drugi je obogaćivanje ponude edukacijsko-kreativnih sadržaja za građane kako bi dobili priliku steći nova znanja te kvalitetno provesti slobodno vrijeme. Program je obuhvatio tematska predavanja i kreativne radionice prikladne za različite skupine korisnika.

Predavanje o tradicijskoj odjeći drniškoga kraja održala je etnologinja Jelena Kulušić. Danijela Drezga, ravnateljice Narodne knjižice Drniš, predstavila je literaturu o narodnome ruhu dostupnu u knjižnici, a prigodom otvorenja izložbe radova polaznika kreativnih radionica Antonia Tomić, viša kustosica Gradskog muzeja Drniš, rekla je ponešto o narodnoj nošnji kao motivu u pučkoj usmenoj književnosti te u literarnom stvaralaštvu Ivana Meštrovića, točnije u pripovijetkama objedinjenima pod naslovom „Ludi Mile“.

Jelena Kulušić

Ženska starinska nošnja drniškoga kraja

V. Meneghello Dinčić:
Žena iz Petrova polja
(razglednica, GMD-1673)

V. Meneghello Dinčić:
Žena iz Drniša
(razglednica, GMD-1677)

Provaljenica (*aljina, mudrina*), **carza** i **vuštan** nazivi su za suknenu haljinu. Krojene su u klin s dva dijela koja čine gusto nabrano krilo i tkaninom podstavljen prslučić – oplećak. Sve haljine izrađivane su od zagasito tanganoga sukna duljine do ispod koljena, a oblačile su se preko košulje. Naziv deblje, zimske verzije je provaljenica govori da je riječ o debljem, u stupi provaljanom suknu, dok je pređa korištena za izradu carze i vuštana bila tanka te su „navaldane“ smatrane svečanom inačicom haljine (carza s faldama i kratki sakoić - kapotina u miljevačkoj nošnji utjecaj su jadranske

zone). Zimska provaljenica, aljina ili mudrina/modrina imala je rukave te u svečanijoj varijanti ukrasne opšive od čoje. Izraz vuštan se zadržao i nakon prestanka upotrebe suknenih haljina kad su žene od kupovnog platna crne ili modre boje šile nabrane suknje i suknje s oplećkom. Tom kasnijem tipu tradicijske odjeće pripadaju odjevni predmeti koje su žene same šivale po uzoru na građanske krojeve, a uz vuštane i u novije vrijeme plisirane suknje sa sakoićima i kapotinom, počele su se šivati traveše – pregače i bljuze preko kojih su žene oblačile buće/gučće – tamne strukirane veste pletene „na pirmič“ ili puntariž (rižin bod) koje su pletenom vezicom bile stegnute u struku ili su na dnu imale nekoliko dugmadi.

Sadak – modri ili crni haljetak (rjeđe bijeli – curski/vinčani) – prsluk bez rukava, uzak u ramenima koji je sezao do bokova. Svečana je inačica na prednjici uz rub i duž čitavog donjeg ruba ukrašena gajtanom i našivenom čojom crvene, modre i zelene boje s građom – vezom na malim pravokutnim kvadratićima čoje. Gotovo svaka kazivačica hvalila je taj odjevni predmet koji je služio kao izolator za leđa i ramena te time pomagao u nošenju brimena ili vučije na leđima. Kod dijela pravoslavnog stanovništva za taj odjevni predmet zove se zobun.

Kapotina – kraći ženski sakoić, novijeg tipa koji je zamiijenio sadak, pratio je liniju tijela te se lagano širio od struka do bokova, izrađivao se od tankog sukna i zagasitih je tonova smeđe, modre ili crne boje. Kopčao se pri dnu jednim do tri gumbića kako bi otkrivao primetaču/krožetin.

¹ U razgovorima s kazivačima za taj tip veste otvorene prednjice i bijeli džemper od tanje predene vune koji se nosio kao potkošulja koriste se oba izraza i guća i buća. Do kraja istraživanja nejasna je ostala distinkcija između ta dva pojma jer jasno razlikuju oba odjevna predmeta koja zovu i guća i buća, kazivačica iz Podumaca Jeka Bralić (r. Marketić 1938.) oba odjevna predmeta naziva buća, pri čemu za bijeli tanki džemper kojeg su nosili i muškarci i žene, koristi naziv „donja buća“, a „buća“ je škura strukirana vesta V-izreza „da se vide krožetin i primetača“, iste odjevne predmete u Čitluku Kaja Validžić zove guća, a Zdenka Juric u Razvodu izraz guća veže uz tanji bijeli džemper koji se nosi ispod košulje istovjetan „donjoj bući“ Jeka Bralić.

Splet – Osim zimskih haljina, žene su se u hladnim danima ogrtale pletenim kvadratnim šalom od crne vune s resama (s) pletom, kojeg su nosile preklopljena na trokut i prebačena preko ramena na leđa, a u koroti bi ga prebacivale i preko glave.

Košulja – duga bijela košulja osnovni je odjevni predmet u čitavoj dinarskoj zoni. Košulja je ujedno i spavaćica te seže do listova, a od bokova naniže ima umetnuta dva klina, nabrana je na ramenima, a oko vrata je ušivena mala kragna ogrca s prorezom prema prsima. Prvotno je platno od kojih su krojene košulje bilo od lana i konoplje, a kasnije je prevladao pamuk. Košulja je ukrašavana jednostavnim vezom na prsnom dijelu i uz rub rukava koji se lako mogao skinuti i našiti na novu jednom kad se prethodna košulja pokida. U Trbounju te miljevačkim i prominskim selima ukrašavanja vezom gotovo da i nema, košulje su bile nabranije na rukavima, ukrašene faldicama i jednostavnom čipkom na dumanima – orukvicama. Gotovo identična osnova košulje, bez ukrasa dio je i muške nošnje, a također je bila osnovni i skoro jedini dio dječje mode u prošlosti.

Košuljak – kraća svečana košulja do struka, bogato nabrana na ramenima i na zapešću stegnuta dumanima, a oblači se preko košulje.

Kotula – gusto nabrana pamučna podsuknja, gotovo uvijek ima rub ukrašen našivenom čipkom.

Tkanica – ukrasni pojas preko gornjeg ruba pregače, u prominskom tipu bogato ukrašen građom – nanizanim pravokutnim komadićima izvezene čoje. Tkanica se s prednje strane znala ukrašavati i paftom – ukrasnom filigranskom kopčom, vidljivom na fotografiji s grupom iz Kadine Glavice na Ceceli.

Grupa ljudi iz Kadine Glavice na Ceceli 1938. g. (Fototeka GMD)

Pregača – najživopisniji dio starinske nošnje, tkana od raznobojne domaće vunene pređe, pravokutna je oblika i seže od struka do ispod koljena. Oko struka je vezana raznobojnim pletenim uzicama, a uz rubove ukrašena resama – potkićima u bojama koje su prisutne na samoj pregači ili u slučaju prominskih sela u bojama crne ili tamno bojene pređe. Najprisutniji i nama najpoznatiji svečani tip pregača izrađen je tehnikom klječanja – kličanja na tkalačkom stanu – tari, kojom su nastajali različiti geometrijski motivi koji se najčešće vodoravno nižu. Drugi tip pregače drniškoga kraja je onaj radni, svakodnevni – prutana pregača ili pregača „na prute“. Njezin kolorit i tkanje sličniji su kuverti –ukrasnom pokrivaču. Na tom tipu pregače jako dominira crvena boja, a rese – potkići koji ju obrubljuju su u bojama prisutne pređe (crvena, zelena, žuta, modra...). Budući da je bila dio svakodnevnog ruha, jasan je razlog zašto je tek mali broj njih ostao očuvan do današnjih vremena.

Traveša – tkane pregače su još u prvoj polovici stoljeća izišle iz upotrebe, bile su odijevane tek sporadično te su poklanjane obitelji i kćerima kao dio dote i ukras/suvenir. Zamijenile su ih traveše od kupovnog materijala zagasitih tonova. Traveša pregači odgovara u kroju i namjeni, ali je na vrhu obično nabrane i ima praktične džepove – škašelima, često se i danas mogu vidjeti kod starijih žena.

Primetača i krožetin su dva tipa poprsnica ili plastrona, ukrasni umetci od dvostrukog pravokutnog platna ili svile dimenzija 30x50cm, s otvorom za vrat koji se pričvršćivao šuštinom, sponama, špiodom ili vezicama. Rubove naprsnica su pridržavale naramenice i rubovi oplećka haljine, a sezale su do pojasa. Primetaču su preko svojih košulja nosile cure i bile su bijele boje, bogato ukrašene kupovnom čipkom – rakamom ili ažurom – čipkom izrađenom na kukicu. Miljevčanke posebno ističu „primetače na krila“ odnosno čipkane volane.

Krožetin je bio dio nošnje udanih žena, zagasitijih tonova crvene „gasne“, modre, ljubičaste i smeđe boje s različitim uzorcima, veženim i našivenim ukrasima. Kazivačice ističu posebne krožetine izrađene od „veluda“ ili komada platna sa sitnim uzorkom preostalih od šivanja nekog drugog dijela odjeće.

Okruaga – pravokutna marama od bijelog platna presavijena po dijagonali koja je pokrivalo za glavu i simbol udane žene. Dio pravoslavnog stanovništva naziva je bošča ili povezača. Stariji tip okruge dimenzija 1x1m bio je od grubljeg pamučnog platna ili mješavine pamuka i lana koje se zove postov, bez ikakvih ukrasa. Takve okruge nisu se vezale već su rubovi bili podvrnuti pod bradom. U dijelu drniškoga kraja nekoć se uz okrugom nosio i tjemeni „jastučić“ ispleten u pletenicu – kovrljak – kojeg žene dobivaju po udaji te prekrivaju okrugom i pričvršćuju ukrasnim srebrenim iglama.

Za razliku od grubljih okruaga velikih dimenzija, mlađe tek udane žene počele su sredinom stoljeća nositi kraće okruge izrađene od tanjeg pamučnog materijala – popelina. Rubovi su bili ukrašeni jednostavnim bijelim vezom, čipkom izrađenom

na kukice ili ažurom te ukrasom izvezenim bijelim koncem – granom, u kutu na zatiljku koji je najčešće jednostavnih floralnih motiva. Još kraće okružice, druge polovice 20. st. nosile su mlade nevjeste godinu dana nakon udaje, a potom su većina poput kazivačica najčešće prestajale s pokrivanjem glave. Taj tip kratkih okružica koje se jedva mogu zavezati pod bradom u miljevačkim selima ostao je naziv „prominske“. Okruge su u starija doba udane žene nosile do svoje smrti, a običaj nošenja crnog šudara ili marame kod udovica kazivači navode kao vanjski utjecaj kojeg se velik broj žena i danas drži. Sve vrste šudara i okruge vezivale su se u čvor ispod brade, a „zaboduliti se“, odnosno vezivati šudar na potiljku su znale za vrijeme obavljanja nekakvoga posla i tijekom ljetnih vrućina u intimnijem prostoru vlastitog domaćinstva.

Curska kapica – crvenkapa mlađe djevojke na čitavom našem prostoru prije udaje nisu pokrivala glavu, pokazivale su svoje pletenice, najčešće uvijene oko glave. U prominskim selima se pak u prvim desetljećima 20. st bilježi da su pričvršćene ukosnicama ili špiodama neudane djevojke nosile malu cursku kapicu, blago jajolika oblika izrađenu od crvene čoje, dimenzija 13x11cm, s tek centimetar širokim obodom obrubljenim crnim koncem i podstavljene tkaninom, s 4 rese duljine oko 15 cm. Taj dio prominske starinske nošnje pripada starijem tipu odijevanja i prisutan je element u sjećanjima starijih kazivača, koji ju pamte, opisuju i pojašnjavaju da se nosila „sa strane malo poviše uva“ (Josko Maletić r. 1932.). Mate Kulušić (r. 1936.) iz Kaočina pamti je kao nešto što mu se urezalo u sjećanje i što je uz karakteristično zabacivanje u kolu po njemu bio simbol Prominaca. Kapicu je prvi put u životu vidio na par djevojaka iz Promine koje su igrale kolo u selu, spominje i kako ju je kasnije

² *Velud*–vrsta tkanine, *velur*, *baršun*, *samt*, *pliš*, *kadif*
(<http://www.bartul.hr/epublication/rjecnik/files/assets/basic-html/page351.html>)

³ *Kaja Validžić* (r. 1933.) u Čitluku, osim navedenog izraza pamti da je majka za okruge koristila kupovno platno koje je zvala *kambrk*, a riječ je o čvrstom pamučnom batistu bijele boje čiji je naziv izveden od franc. pokrajine *Combray*.

kao mladić u tek nekoliko prilika vidio. Neke žene su je nosile za ukras ne znajući kako se nosi pa su je i preko okruge stavljali, što uz navode ostalih kazivača (Josko Maletić r. 1932., sestre Marija i Anka Gojčeta, Kaja Validžić r. 1932.) dodatno potvrđuje da je curska crvenkapa dio starijega tipa djevojačkog odijevanja. Kapice su kasnije zamijenili crveni šudari.

Torbe

Torbe koje su se nosile u drniškim selima izrađivale su se od vune na tkalačkom stanu – tari, osim izgleda različite su po namjenama i dimenzijama, a njihovi nazivi su torbe, zobnice/zovnice, tašne i torbice. U torbama i zobnicama nosila se hrana u polje, žitarice u mlin ili namirnice iz grada, nosili su ih i muškarci i žene, a tašne i manje ukrasne torbice nosile su žene u svečanijim prigodama za odlaske na sajmove ili u grad. Osim navedenih torbi, tkale su se i jednostavne konjzobice, torbe za sjetvu i vreće, bijele boje sa crnim prugama, ponekad uz koju tanju crvenu prugu. U vrećama su se nosile žitarice u mlinove na Krki, a u svadbenim običajima one su bile prostirka na koju bi mlada nevjesta kleknula da poljubi prag prije ulaska u svoj novi dom i obitelj. Konjzobice su torbe ili vreće koje bi se napunjene žitaricama konju stavljale na gubicu i objesile oko glave.

⁴ *Motiv crvene kapice kao simbol djevojačke čistoće i nevinosti u romanu "Graditelj svratišta" koristi najpoznatiji prominski književnik Ivan Aralica. Sestra glavnog junaka Cvita Grabovac u tajnosti još neudana rodila je dijete pa joj se pokušalo osvjetlati obraz pronalaskom ženika. Cvita se nakon poroda i dugoga izbivanja vratila u Brištane s djevojačkom kapicom na glavi da bi se pokazala u kolu i dodvorila bogatom mladiću. Domaće djevojke su slutile razlog njezina izbivanja iz sela te su činom bacanja crvene kapice s njezine glave javno prokazale Cvitu kao nedostojnu djevojačke kapice (usp. Aralica, 1987: 248–250).*

Nešto drugačiju crvenu djevojačku kapu sa cvancikama u pripovijetci "Pusinica" spominje Ivan Meštrović prilikom opisa Manduše Pletikosić (usp. Meštrović 1970: 402), a navodi i da uz okruglu kao dio naglavlja udana žena dobiva i umetak za tjeme – kovrljak (1970: 398).

Torba je dimenzijama najveća u ovoj kategoriji, nosila se preko ramena ili uprčena na leđa. Tkane su najčešće tehnikom kličanja, u nizovima vodoravno položenih šara nalik onima s pregača. Vrh uz otvor torbe ukrašavan je potkićima – resicama naizmjenično omatanima šarenom pređom, koje su se povezivale po dvije te bi se s užetom provučenim kroz potkiće torba zatvarala. Torbe s jednom naramenicom, bile su nešto manje od torbe naprtnjače kod koje su kroz potkiće provučene uprtnice povezivale rubove torbe. Torbe naprtnjače mogle su imati dva lica, pri čemu je ono uz leđa bilo jednostavnije otkano u vodoravnim prugama crne i bijele boje. Uzice – naramenice ili uprtnice su bile trojno pletena užad s jednom crnom i dvije bijele duple ili troduple vunene niti.

Zobnica ili zovnica je vrsta torbe s okomitim prugama dimenzija manjih od torbe (35x40cm). Za zobnice je karakterističan ukras 1 – 2 cm debela traka od crvene skrletne čoje kojom je torba opšivena, dok je ukrasna čoja uz otvor zobnice mogla biti šira, prošivena debljim modrim koncem našivena na bijelo platno da bi se isticao karakteristično nazupčano odrezan rub tzv. istrige. Od čoje su se izrađivale i ručke na rubovima uz otvor torbe kroz koje je bila provučena naramenica, na nekoliko mjesta u dužini po 15 cm gusto omotana crnom, te prošivena narančastom i ružičastom pređom. Prednjice zobnica često su bile ukrašene raznobojnim našivenim kitama od lanete ili vunene pređe raspoređene na njezinim rubovima i u sredini.

Tašne su bile torbe različitih boja s jednim ili nekoliko izdvojenih većih geometrijskih ornamentata i postavom od pamučnog platna, nosile su se u ruci i imale su dvije manje pletene ručke. Takve torbe su uz malene kličane torbice i pletene ukrasne torbice bile dio sajamske suvenirske ponude do predratnog vremena.

Povezača – iako ne spada u kategoriju torbi, u tkani tekstil domaće izrade ubraja se i mala povezača. Izrađena u formi

čtvrtnog kličanog podmetača dimenzija oko 15x15 cm s četiri dulje tanke vunene vezice pričvršćene za rubove. Vezice su se provlačile kroz ručke posude u kojoj se radnicima u polje nosilo jelo, tim načinom vezanja bi se spriječilo proljevanje.

Antonia Tomić

Ženski odjevni predmeti u Gradskom muzeju Drniš

Ženska narodna nošnja drniškoga kraja prilično je jednostavna, no pojedini komadi i detalji su bogatog kolorita. Sastoji se od bijele marame koja se naziva okrug. Košulja je bijele boje, rukavi su široki, u zapešću je stisnuta dumanima, tj. užim posuvraćenim, prošivenim završetkom za koje se danas ustalio naziv manšete. Rukavi su dekorirani vezom tipa rakama. Košulje su izrađivane od konopljinog, lanenog ili pamučnog platna. Haljina je duga crna od

sukna – teške tkanine od grebane vunene pređe. Sastoji se od nabrane široke suknje na koju je našiven gornji dio poput prsluka koji se zove oplećak. Sprijeda je bila duboko rastvorena kako bi se lakše prilagođavala veličina. Naziva provaljenica ili carza, no drugi se naziv uglavnom odnosio na haljinu izrađenu od tanjeg, finije obrađenog vunenog platna. U nekim mjestima naziva se i vuštan ili fuštan. Ispod haljine je išla podsuknja od bijelog platna. Preko haljine je pregača istkana od vune, oko pasa je tkani vuneni pojas koji se zove tkanica ili kanica. Tkanica se učvršćivala ili podmatanjem ili metalnim ukrasnim pojasnim kopčama (paftama). Žene su obično nosile i tkane torbe ili zobnice.

Pregača

Pregača se tkala od vune raznobojne vune na tkalačkom stanu. Motivi i boje razlikuju se od mjesta do mjesta. Prema tehnici izvedbe dijele se na kličane (klječane) i prutane. Kličane imaju utkane različite geometrijske motive, a na prutanima se nižu raznobojne vodoravne linije s time da dominira neka nijansa crvene boje.

Sadak

Sadak je ženski dulji prsluk od sukna zvonolikog oblika. Žene su obično nosile modri ili crni, a djevojke bijeli. Neblagsanski ili svakodnevni je imao jednostavnije, trakaste ukrase, a blagdanski je znao biti bogato ukrašen različitim izvezenim motivima i nadšivenim komadima crvene i zelene čoje.

Primetača

Ženska bijela primetača dio je djevojačke narodne nošnje koji se umetao na prsa između naramenica haljine (oplećka) povrh košulje u slučaju kad je košulja bila jednostavne izvedbe bez ukrasa. Ukrašena je našivenim krilima (volanima) i vezenim ukrasima tipa rakama.

Krožetin

Krožetin je platneni ukrasni umetak koji se umetao povrh košulje, dio je narodne nošnje udanih žena. Izrađivao se od kupovnog raznobojnog platna tamnijih boja. Često je imao različite našivene ukrase tipa veza, resa ili traka.

Primjerak na slici je od bordo velura s otisnutim zlatnim biljnim motivom, te našivenim plavim resama.

Tašna i zobnica

Torbe su u prošlosti bile funkcionalni, a ne samo modni dodatak. Nosili su i muškarci i žene. Tkane su od vune, a kao i drugi dijelovi narodne nošnje imale su boje i motive specifične za određeni kraj.

Prema svojoj funkciji i obliku dekoracija dijele se na torbe, zobnice i tašne. Torbe su bile tkane s vodoravno postavljenim dekoracijama ili s istaknutim središnjim motivom na jednobojnoj podlozi, zobnice su imale okomito tkane dekorativne motive, a tašne dekoracije na jednobojnoj podlozi.

Gumaši

Gumaši su obuća koja se izrađivala od štavljene (obrađene) goveđe kože s potplatima od starih automobilskih guma prema kojima je nastalo ime. Na širem drniškom području najpoznatiji gumaši su bili oni koje su izrađivali opančari Galići iz miljevačkih Bogatića.

Jelena Kulušić

Muška starinska nošnja drniškoga kraja

Muškarci iz Siverića na smotri folkloru u Zagrebu 1938. g.

Dijelovi muške starinske nošnje bili su crvena kapa, kaporan ili aljak, krožet, košulja, pās, guća, bičve, grlići, terluke, opanci. Muška nošnja izašla je iz upotrebe ranije no ženska, jedan od razloga je taj što su muškarci češće migrirali i odlazili na poslove u rudnike i prve industrijske pogone te gradove i inozemstvo. Susrećući se s drugačijom modom kući su donosili odjeću gradskih krojeva od kupovnih materijala pa se dosta rano izmijenio i kroj hlača. Um-

jesto tradicijskoga šireg, kroj je postao ravan, a debljina sukna se smanjivala pa se uskoro prešlo na kupovne tkanine. Suknenu jaknu zamijenili su prvo sukneni, a potom kupovni sakoi i jakne, a krožet je zamijenio đilet. Brisale su se tako i razlike u statusu koji je ranije pokazivan isključivo odjećom i bogatstvom ukrasa na njoj. Žene pak nisu imale takvu slobodu kretanja, brinule su za domaćinstvo, djecu i starce, stoku, zemlju i nisu raspola-gale novcem, a većinu odjevnih predmeta same su izrađivale uz šteriku ili čuvajući ovce. Time je vrijednost svakog preciznog, gotovo mikroskopskog boda, tankim svilenim končićem na čoji jedan mali spomenik svakoj od tih „nevidljivih“ žena. U istim uvjetima nastajala je i jednostavna, u usporedbi s poznatim čipkama, „neugledna“ čipka koja ukrašava rub savršeno bijelih sumprešanih okruga. Kontekst i uvjeti u kojima je nastajala tradicijska odjeća daju joj dodatan značaj i vrijednost.

Iz današnjeg konteksta brze i jeftine mode teško je zamisliti situacije u kojima su živjeli naši preci sve do sredine druge polovine 20. st. Nošnje koje vidamo na folklornim priredbama su odjeća svečanog tipa koja nije bila dostupna velikoj većini tadašnjih žitelja. Za ilustraciju – komplet aljka sa brusama i krožeta s pucama u Kaočinama su imale samo starješine samo u 4 ili 5 obitelji (a broj članova zadružnog tipa svake obitelji premašivao je 20 članova). Ni crvenkapu nije svatko imao zbog imovinskih prilika, po nekim kazivanjima zaslužila bi se tek kad bi muškarac dobio muškog unuka po muškoj liniji. Možemo zamisliti kakva nezgoda bi nastala za obitelj ako bi se „glava kuće“ poželio (ili poželjela) pokopati u svojoj nošnji i prekinuti u startu nasljeđivanje najživopisnijih elemenata tradicijskog odijevanja, a i to je bio proširen običaj. Osim toga, dobar dio poslijeraća i druge polovice 20. st. zaziralo od svega što je imalo podsjećalo na selo, smatralo se nazadnim i primitivnim te se sramilo sela, pregače su se koristile kao otirači za noge, druge dijelove nošnje se bacalo i uništavalo, a ono malo preostale građe uglavnom je uništeno u Domovinskom ratu. Stoga svaki sačuvan predmet iz prošlosti od još je većega i dragocjenijega značaja za obitelj vlasnika te za čitavu zajednicu. U nastavku su opisani pojedini elementi muške tradicijske nošnje drniškoga kraja.

Košulja – košulja se ne razlikuje puno od ženske, krojena je od bijelog platna, većih dimenzija, nabranih rukava s dumanima, otvorom za glavu s prorezom i ogrcom – kratkom kragom. Stariji svečani primjerci košulje imali su srmom izvezene dijelove koji su se mogli skinuti i prišiti na novu jednom kad bi prvotna dotrajala (na kragu, zapešćima i prednjici uz raspore).

Kaban – dugi suknjeni pastirski ogrtač s rukavima i velikom kukuljicom koji je sezao do gležnjeva, a boja je varirala u nijansama smeđe. Za izradu kabana i aljka koristila se vuna crnih ovaca, pa je o intenzitetu te “mrke vune” ovisila i boja odjevnih predmeta. Ženska i muška inačica kabana bila je kabanica koju stariji kazivači pamte kao rijedak primjerak i sjećaju se njezina pelerina kroja (krojena u kružne segmente) te činjenice da nije imala rukava, a kapuljača je bila tek naznačena. Takva jedna „rashodovana“ kabanica u obitelji Kaje Validžić (r. 1933.) poslužila je za vijanje žita, a ostali stariji kazivači samo je se sjećaju. Posebno svečana verzija nekolicine najbogatijih porodica bila je skrletna odnosno crvena kabanica koju navode i neki povijesni spisi, a obično je dar muškarcu za njegove zasluge u vojnoj službi koja se potom po muškoj liniji nasljeđivala.

⁵ Za detaljan pregled i različitosti koje su postojale (ako ih se još može pronaći) od sela do sela potreban je opsežniji terenski rad na čitavom području bivše općine Drniš, podaci koje iznosim kombinacija su vlastitoga kulturnog kapitala i života u zajednici koja je dio predmeta istraživanja, te terenskih istraživanja provedenih u Promini, na Miljevcima, u Podumcima te s pojedinačnim kazivačima iz Pakova Sela, Trbounja, Siverića, Otavica i Kljaka. U višegodišnjem istraživanju o vlastitom trošku snimljeno i transkribirano je preko 80 sati kazivanja, a arhivska građa ustupljena mi je u muzejima u Drnišu, Splitu i Sinju, uz bogat obiteljski fond fotografija te nekoliko ustupljenih iz privatnih zbirki. Fra Ivan Čupić najviše je pomogla rasvjetljavanju brojnih nedoumica te pri razlikovanju određenih elemenata jer je za života i župnikovanja u gotovo svakom našem selu od djetinjstva bio u direktnom kontaktu sa starijim stanovništvom, sudjelovao u životnim i vjerskim običajima na izvrstan način diseminira prikupljenu građu i kazivanja.

Gaće – gaće na spone, gaće na klin, gaće na klišta, gaće na promaje, rajtoze, benevreke, dio je naziva muških suknenih hlača vezan uz njihov mrkvasti kroj. Naziv rajtoze doslovno označava jahaće hlače, dok promaje označavaju dva okomita raspورا na vrhu obvezana crvenim ili bordo gajtanom, kroz gornji rub provlačio se i vezivao konopac – kurdela koja je pridržavala hlače. Hlače su izrađene su od mrkog sukna (crne, smeđe ili nekoć modre boje) s raspорima na vrhu te pedalj dugim raspорima na dnu nogavica koji završavaju nizom spona. Duljina hlača bila je otprilike do pola lista, a preko njih su se obuvale se bičve s podvezama.

Pâs – pâs na struke – pojas od tanke pređe crvene do bordo boje dugačak i preko 6 metara sastavljen od 12 do 15 vezica – struka – koje su periodično skupljene naizmjenično omotanima koncima plave, bijele, zelene i crvene boje. Na jednom rubu nalazi se čvor dok na drugom struke slobodno vise, a svaka je obavijena šarenim koncima ili tanjom pređom čije boje se naizmjenice mijenjaju do dna koji završava resama. Pas bi se nekoliko puta obavijao oko struka i tijekom istraživanja nisam naišla na čvrst konsenzus po pitanju na koju stranu padaju rese. Dio kazivača tvrdi da je to desna strana pojašnjavajući kako bi rese na lijevoj ometale muškarca prilikom isukivanja mača, dok zagovornici lijeve strane kao svoj razlog navode lakše penjanje na konja – da noga ne zapne u rese. Nije isključena mogućnost ni da se običaj pripasivanja ovog pojasa razlikovao po selima, no za bilo kakve zaključke potreban je puno opsežniji dubinski terenski rad. Pašnjača je bila kožni slojeviti remen – korice za oružje, lulu i duhan – u istraživanju je spomenuta nekoliko puta no u domaćinstvima nije sačuvan niti jedan primjerak.

Kaparan, kaporan, aljak, aljak na bruse – muška jakna smeđe boje izrađena od mrkog sukna. Kao kod kabana također se koristila vuna dobivena isključivo od „crnih“ ovaca, odnosno netangana. Svečani tip takve jakne ukrašen je prošivima od gajtana na svim spojevima te na prednjici gusto raspoređenim, pedalj dugačkim nitima u crvenoj i bordo boji – brusama, čija

količina je pokazivala status vlasnika. Kaparan se nije kopčao kako bi se istaknuo krožet s pucama, oblačio se zimi, a u toplije vrijeme nosio se paradno prebačen preko ramena, stegnut sa dvije vezice na ovratniku.

Krožet – podstavljen kraći prsluk od tanjeg sukna izrađen od jednog dijela, na preklop, s jednim ili dva džepića, opšiven gajtanom, s filigranskim pucama ili tokama na jednoj strani, a rupama na drugoj, a prednjica duž ruba oko otvora izvezena je tanjim svilenim koncem u nekoliko boja. U starijem se tipu vez na krožetu razlikovao po selima, dok se u novije vrijeme i to izgubilo pa su ostala dva ili tri tipa ukrašavanja krožeta. Količina puca i bogatstvo ukrasa odražavao je statusni simbol vlasnika i obitelji.

Crvena kapa – nekoć crvena, danas narančasta, zavičajni je simbol čitavoga šibenskog kraja, simbol identiteta i možda najpoznatije hrvatsko tradicijsko pokrivalo za glavu koje se danas naziva najčešće „šibenska kapa“. Kapa je okruglog ili blago ovalnog oblika s postavom, ukrašena s 26 povezanih kružno vezanih ukrasa – boula u dva reda, sve u tehnici lančanca. Nosila se, možemo reći kao i danas, u svečanim i javnim prilikama, na proslavama, blagdanima, različitim okupljanjima, sajmovima i kolarištima. U koroti su je muškarci nosili izvrnutu naopačke, a po smrti glave kuće njegova kapa stajala je izložena na tronošcu ili katrigi na mjestu gdje je sjedio. Kapa je kao simbol težaka i nacionalni simbol često bila prisutna u političkim događanjima, a kao prvu masovnu upotrebu u tom kontekstu može se navesti sukob narodnjaka i autonomaša pred kraj 19. st. Crvenkapa koja je krasila glave naših predaka, s ponosom je i dalje na glavama njihovih potomaka po cijelom svijetu, daruje se državicima, papama, prisutna je na svim svečanostima i skupovima različitog karaktera, a lako je uočljiva i u moru navijača na prepunim tribinama.

Nekoliko starijih inačica kapa koje se čuvaju u muzejskim riznicama ili umjetničkim djelima i prikazima te u opisu don Krste

Stošića iz 1500. g., pokazuju da je stariji tip kape bio nižeg oboda, a vez se nalazio i na tjemenom dijelu te je kapa imala nekoliko kraćih kita. Svoj današnji, pojednostavljen oblik nastao kombinacijom plosnatije drniške petropoljke i male plitke crvene kape obalnog pojasa, kapa duguje industrijskoj proizvodnji na šivaćim strojevima započetoj u Šibeniku u Industriji narodnog veziva obitelji Matavulj 1880. g., koja je djelovala s brojnim kooperanticama do kraja Drugoga svjetskog rata. Nijansu, odnosno boju je određivala dostupnost skrletne čoje koja se pretežno uvozila iz Italije, a jedna od teorija nastanka narančaste kape vezana je uz dobivanje boje od boksitne prašine.

Odgovor na pitanje je li kapa drniška ili šibenska ili prominska ostavljam vašim interpretacijama, jer kako je jedan kazivač zgodno napomenuo „kapa je uvijek bila naša“ i time ostavio slobodu tumačenja. Zadnjih stotinu godina nema spomena o izradi kapa u Drnišu, tako je i moj pradjed iz Podumaca Ive Bralić (r.1903.) po svoje kape išao u Šibenik gdje je imao svoju mjeru glave u časnih sestara benediktinki od kojih bi svako toliko naručio kapu (istovjetnu današnjim inačicama) koju je poput svih starijih kazivača u ovom istraživanju nazivao ili crvena kapa ili šibenka – šibenska kapa. Bez obzira na to kojoj kapi je sličnija današnja inačica taj naziv ostaje, a mi ćemo je svako u svome selu i gradu, na svojoj glavi smatrati našom. Kapa je od onoga na čijoj je glavi!

⁶ Zanimljivo je da samo kazivači rođeni od pedesetih nadalje posežu za lokalnim i mikrolokalnim nazivima: drniška, miljvačka, prominska, pakovačka (što bi se s proširenjem terena nastavilo i u drugim smjerovima) bez obzira jesu ih kupili u drniških, vodičkih ili šibenskih kaparica te bez obzira na to razlikuju li se kape međusobno.

Antonia Tomić

Muški odjevni predmeti u Gradskom muzeju Drniš

Crvena kapa

Kapa poznata pod nazivima drniška, šibenska, petropoljska, dalmatinska ili jednostavno crven-kapa ustalila se među stanovništvom širom županije krajem 19. st. Nastala je po uzoru na tradicijske kape, ali je motiv pojednostavljen i ujednačen kada šivaći stroj zauzima primat nad ručnim vezenjem. Boja varira od crvene do narančaste, a ukrašena je crnim kružnim motivima izvezenim u dva reda koji se zovu bovuli, bouli, boule ili bule.

Krožet s tokama

Muškarci preko bijele košulje nose sukneni prsluk koji se zove krožet. Krožet je izvezen raznobojnim končanim ornamentima, a umjesto dugmadi postavljene su metalne toke. Toke su ukrasna dugmadi koja su prvo bila izrađivana tehnikom filigrana, a kasnije su se pojavile lijevane i tokarene toke.

Gaće i strukani pas

Hlače ili lokalno zvane gaće novije tipa su od crnog sukna, a izrađivale su se i od smeđeg. U struku su pričvršćivane vezicom, tj. kurdelom ili uzicom.

Oko struka se nosio strukani pas ili pas na struke

sastavljen od petnaestak crvenih vunениh struka (uzica) koje su svako desetak centimetara bile skupljene i prstenasto opšivene raznobojnim svilenim ili pamučnim koncima. Pojas se izrađivao ručno, dug je nekoliko metara da se može više puta omotati oko pasa, a na boku preko desnog koljena padaju završne rese.

Terluci i opanci

Terluci ili terluke ili nazuvci je naziv za mušku pletenu, bogato dekoriranu obuću koja se nosila u svečanim prilikama. Nosili su se samostalno ili preko čarapa (uz opanke). Donji dio ispletjen je od vune, na njega se nastavlja sukneni dio bogato dekoriran vezom i perlama.

Postoji i varijanta u kojoj nema donjeg dijela za stopalo i takvi se nose isključivo preko čarapa/bičava te se zovu grličići.

Opanci su tradicionalna obuća izrađena od sirove kože. Potplat se izrađivao od goveđe kože, a pleteni dio od uskih traka ovčje kože (oputa). Zvali su se još pričani (poprijeko, paralelno nizanje trakica) ili slani. Budući da su bili prilično neudobni, uz opanke se nosilo nekoliko slojeva pletene obuće u koju spadaju bičve (čarape), obojci i terluci. U narodu je ostala poznata izreka Kom opanci, kom obojci koja se odnosi na neizvjesnost ishoda neke podjele.

Kaparan

Jakna se naziva kaparan, koparan, koporan ili aljak. Izrađena je od sukna smeđe boje i na prsima je bogato ukrašena crvenim vunenim resama. Postojala je i zimska duga vanjska odjeća koja se zvala kaban, kabanica ili kaput. Izrađivao se od tamnog sukna i uglavnom je imao i kapuljaču. Pastirima i pastircama je bio obavezni odjevni predmet koji ih je štitio od vremenskih neprilika.

Jelena Kulušić

Obuća

Prodaja gumaša sredinom 20. st.
(fototeka GMD-a)

Obuća seoskog stanovništva u drniškom kraju nije se mnogo razlikovala od obuće njihovih suvremenika u ostatku dinarske zone, bili su to opanci, gumaši, vilare, trike i različite vrste sandala i postola.

Opanci oputaši/ pripletaši/ pričani/ slani opanci – starije inačice opanaka podrazumijevale su tabanice od goveđe kože preko koje su prepletene tanke trake od ovčjih crijeva ili ovčje i kozje kože – opute. Taj tip opanaka kod nas je poznat kao slani ili pričani opanci. Naziv slani opanci vezan je uz njihovu izradu za koju se koristila svježa goveđa koža koja se solila te sušila na suncu, dok se drugi naziv pričani opanci odnosi na „pričanje“ odnosno prepletanje oputa preko (priko!) drvenog kalupa. Jedan par činila su dva istovjetna opanka bez podjela na lijevi i desni, bili su kućne izrade i često su ih izrađivale žene, a za udobnost su bili zadušeni slojevi različitih vrsta čarapa koje su se nosile uz opanke.

U međuratnom periodu, a naročito nakon Drugoga svjetskog rata rasla je popularnost **gumaša** – trajnije, čvršće verzije obuće s tabanicom od automobilske ili kamionske gume i gornjicom od štavljene kože čavličima ili rabatinima pričvršćene za tab-

anicu. Stariji kazivači pamte i jednostavnije gumaše u cijelosti izrađene od gume, gdje je gornjica bila izrađena od tanje unutrašnjosti gume – tele, a bili su prisutni do sedamdesetih. Za razliku od opanaka oputara autarkične izrade, gumaši su nastajali u radionicama već stasalog obrta opančara, kupovali su se u Drnišu, Kninu i po seoskim sajmovima.

U prvoj polovici 20. st u gotovo svakom selu širega drniškog kraja postojala je osoba koja je znala izraditi gumaše, najpoznatiji su bili opančari iz Bogatića miljevačkih gdje je nekoliko obitelji i generacija Galića i Duila proizvodilo različite vrste gumaša. Kao prvog opančara Bogaćani navode Niku Galića – Nikišu koji je zanat izučio kod Ćorića u Oklaju, a stečeno umijeće prenio svojoj braći. Šezdesetih je u selu bilo 10 opančara koji su svoje proizvode prodavali na sajmovima i tržnicama diljem županije (usp. Galić, 2011: 30–31). Posljednji miljevački opančar Mile Galić Milčina s radionicom u Drnišu podno crkve Gospe od Ružarija preminuo je 2012. g. opremivši prije smrti nekoliko folklornih skupina svojim gumašima, uključujući i kulturno umjetničku udrugu iz rodnih mu Miljevaca. O popularnosti gumaša iz radionica Galić govori i marketinški deseterac „Ništa mala od ljubavi naše, kad ne nosiš Galića gumaše“ kojeg spominju i kazivači rođeni '60-ih sa šireg drniškog područja, a u tekstu o povijesti ovog zanata na Miljevcima Ilija Galić navodi i “prominsku” verziju (koju internetski pretraživač registrira i na stranici iz Muća) “Ništa mala od ljubavi naše ako nosiš Galića gumaše”. Nakon gumaša, trika, vilara i šondula dolazi moda „postola“ koje su na početku radili opančari i postolari, a kasnije su postale dostupne u prodavaonicama poput Bate ili Borova koje kazivači navode u Kninu i Drnišu.

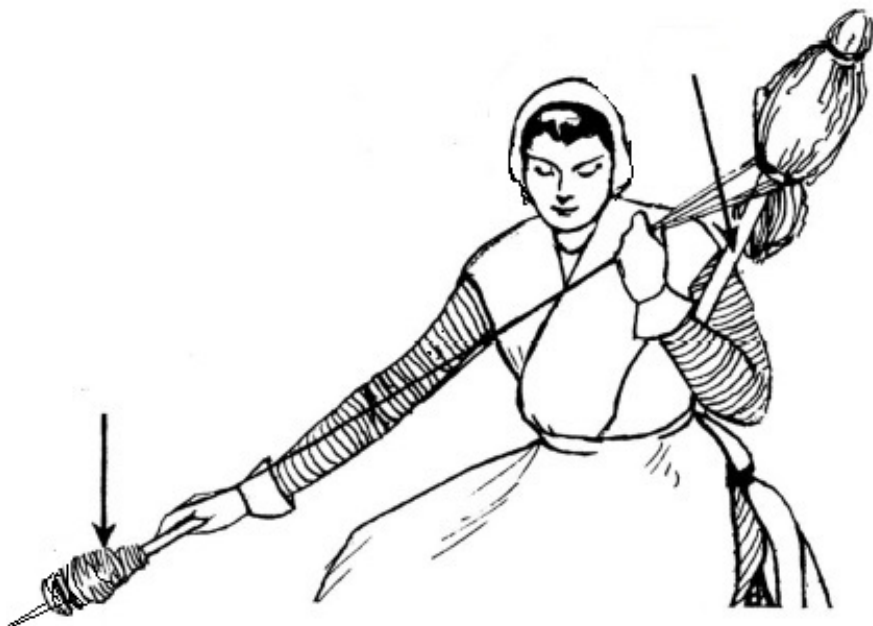
Bičve – debele vunene čarape koje su izrađivale žene u svakoj obitelji, od prirodne i tangane prepredene vune, pletene na pet igala, sezale su do koljena i imale podvezu od iste pletene vune koja se par puta omotavala oko noge. Muške bičve bile su od prirodne bijele, a ženske crne ili modre boje od tanje predene vune.

Terluci/ terluka – tip tradicijskih „čarapa stopalica“ istovjetnih za oba spola, koje se pletu kljunatim iglama i čvršće su građe, a obuvale su se preko bičava. Posebno zanimljivi su svečani primjerci iz prominskih i sela koja graniče s vrličkim krajem s navezenim ukrasima.

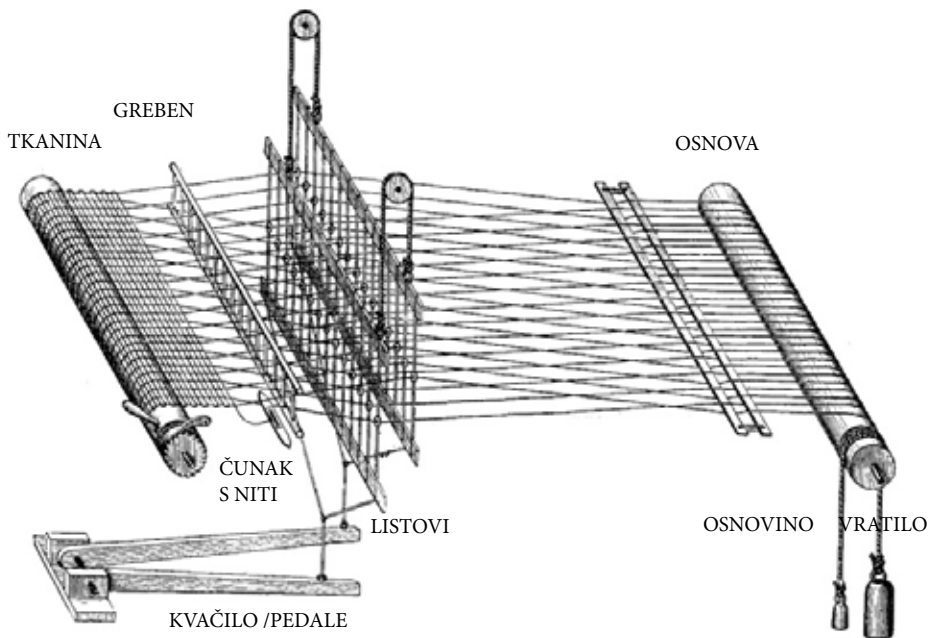
Grlići/ obojci – još jedan ukras uz terluka, posebno ukrašeni četvrtasti omotači oko gležnja pričvršćeni sponama. Ukrasna uloga nadglasala je onu praktičnu – grijača za noge, a razlikovali su se muški od ženskih. Izrađivani su pletenjem kljunatim iglama ili na suknenom postovu, a karakteriziraju ih vezeni ili našiveni ukrasi koji se razlikuju po selima. Grlići su dio starijeg tipa odijevanja koji je među prvima izašao iz upotrebe te je do danas sačuvano tek nekoliko primjeraka. Poput ranije opisanih terluka i u slučaju grlića ukrasima prednjače primjerci iz Promine (poznata 3 tipa) te iz sela oko Vrlike i Kijeva čiji primjerak se čuva u našem muzeju.

Literatura: ARALICA, Ivan. 1986. Graditelj svratišta. Zagreb: Znanje.
GALIĆ, Ilija. 2011. "Opanak je glavu čuvao". Miljevci 44/II:31,32.
MEŠTROVIĆ, Ivan. 1970. Ludi Mile. Zagreb: Matica hrvatska.

Obrada vune

Upotreba vune za izradu odjeće započela je još u prapovijesti. Za pređenje vune koristile su se preslica i vreteno. U srednjem vijeku je izumljen kolovrat koji je značajno ubrzao tehniku pređenja i omogućena je izrada ujednačenije niti. Međutim najstarija i najjednostavnija tehnika izrada pređe uz pomoć preslice i vretena zadržala se do danas.

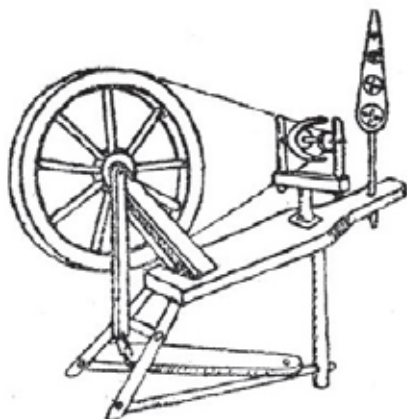
Tkalački stan

Jednostavni tkalački stanovi potječu iz prapovijesti. Tehnika tkanja s vremenom se mijenjala i razvijala, međutim osnovni princip rada tzv. listovnih tkalačkih stanova ostao je nepromijenjen. Određeni broj osnovinih niti pređe namotan je na valjak (osnovino vratilo), s kojega se niti dovode u vodoravan položaj

Tkalja Milka Kontić uz tkalački stan u Staroj mlinici na Čikoli, 2015. g. (fototeka GMD-a)

te se potom u skladu s uzornicom provlače kroz rupice najmanje dvaju žičanih okvira – listova (tzv. uvođenje osnove). Za dobivanje tkanine u platnenom vezu na tkalačkom stanu s dva listovima naizmjenično se svaka neparna nit uvodi u prvi list, a svaka parna u drugi. Takvo uvođenje omogućuje da se pri istodobnom spuštanju jednog i podizanju drugoga lista, po cijeloj širini osnove oblikuje zijev (tunel). Tkalac na jednostavnom horizontalnom stanu to radi naizmjeničnim pritiskom lijeve i desne noge na pedalu. U zijev se po cijeloj širini unosi potkina nit namotana na drveni čunak, promjenom položaja listova nit se poveže i stvori se novi zijev. Prije unosa nove potkine niti povezana se potka udari grebenom, time se osigurava jednolika gustoća tkanine. Opisani radni ciklus neprestano se ponavlja i u osnovi je jednak kod ručnog i strojnoga tkanja. Za horizontalni tkalački stan se u našem kraju koristio naziv tara. Postojali su i manji horizontalni stanovi, koristili su se isključivo za tkanje jednostavnih vunениh prostirki, pregača i torbi. Na tkalačkim stanovima izrađivani su vuneni prekrivači bijele boje ukrašeni crvenim, smeđim ili crnim prugama – sukanac i biljac (velenca) – tkani na 11 žica, a razlikuje ih debljina pređe pa je sukanac grublji, jednostavnijeg kolorita, a biljac ili velenca je bio mekši prekrivač s dvije ili tri boje uzdužno i poprečno posložene pruge širine 10ak cm, najčešće kariranog uzorka. Još tanji ukrasni prekrivač – kuverta – tkao se u nizovima crvenih pruga, rombova ili cik-cak linija između kojih se izmjenjuju modre i zelene pruge.

Kolovrat

Antonia Tomić

Tradicionalna narodna odjeća u stvaralaštvu Ivana Meštrovića

Majka Ivana Meštrovića, 1911.

Kosa joj je bila tamno zagasita i neobično duga, tako da bi pletenice nekoliko puta ovila oko kovrljka, te bi kovrljak na njenu licu dobivao oblik neobično široka vijenca, koji bi se ocrtavao pod mekano bijelom okrugom, što bi u mnogostrukim borama padala oko vijenca i ovi-jala se u rogljovima oko vrata.

Kako je Kejo ubio svoju zvijezdu, str. 74.

Kad je to obavio, metnuo je preko leđa teški seljački mrki ogrtač, štono naši seljaci satakaju od crno-smeđe ovčje vune, turio kapu u džep od koporana, a na glavu natakao kukuljicu od ogrtača.

Kako je Kejo ubio svoju zvijezdu, str. 124.

Mater im, Cvitu, nije do smrti ntko mogao utješiti. Do smrti je nosila sadak naopako i crnu pregaču, a preko godinu dana je svake nedjelje išla na grob svoga Špire, »da se porazgovori«.

Maruš Ojkalo, str. 244.

»(...) Ti ćeš pokvarit to robe, koja nije skrojena za kopanje. Ali, ako

Ludi Mile, 1913.

si ukumio, a ti obuci što god mojih gaća. One su od našeg sukna i udi im zemlja.« Niko je nosio još svoje gradsko odijelo, koje je donio iz Amerike, jedino je ustakao crvenu kapu, kojoj je rub bio izvezen crnim končanim vezom.

Maruš Ojkalo, str. 276.

Pastir s mjehom, psom i ovcama, 1911.–1913.

puce je bilo kao srednja kruška. Već su ga ljudi i po tom poznavali i okretali se za njim šapćući »ono je Gazdića« momak. U znak žalosti za gospodarom, Mijo je sad izvrnuo crvenu kapu naopako, tako da je samo donji rub bio crven oko tamne postave.

Punoljetni Nako Gazdić, str. 317.

*za doček gosta iz carske kuće Svi moraju biti u svečanom građanskom odijelu ili u narodnoj seljačkoj nošnji.

Punoljetni Nako Gazdić, str. 378.

Žene, koje su se sad morale dati na muški posao u polju, nisu više mogle ni prestiti, ni tkati, ni šiti, tako da su morale kupovati kojekakve krpe da se obuku, i mjesto da su oblačile svoje stare, trajne i lijepe nošnje, koje su tako lijepo pristajale našoj krajini, sad su se obukle u neke kupljene krpe u kojima su se pričinjale kao aveti, a krpe su trajale po koji mjesec, a onda baci i gledaj da nabaviš druge.

Punoljetni Nako Gazdić, str. 384.

A i sam Mijo se tako rekuć sjao i bilo je na njemu sve novo od glave do pete. Ono naše težačko odijelo s tamnoplavim osnovnim tonom, s crvenim pojansom i sa svijetlocrvenim gustim kitama po tamnosmeđem kaparanu, te sa dva reda gustih puceta, spletenih od srebrene žice niz prsa. Svako

Sestre Ivana Meštrovića, 1911.

Pusina mati, Cvita Lukičina, bila je slaba zdravlja, tako da se gotovo nije ni starala za druge kućanske poslove nego samo za odjeću, ušiti pasove, načiniti koporane, navesti krožete i košulje, te ušiti našivače.

Pusinica, str. 395.

Ta promijenila je kuću, promijenila odijelo, a mjesto djevojačke bijele haljine i sadaka, obukla se u modru haljinu i sadak. Mjesto djevojačke kape i marame, ustakli su joj kovrljak i dugačku bijelu okruglu preko njega.

Pusinica, str. 397–398.

(...) a bila je onda i obično obučena, a danas je bilo na njoj misno ruho. Onda je imala šarenu maramu preko kape na glavi, a danas kapu sa cvancikama na bujnim crnim pletenicama ispod kojih su visili kraj ušiju crni, malo kovrčasti solufi (...)

Pusinica, str. 402.

– Bila je podosta iznad srednjeg stasa, odjevena u svečano ruho: bijela djevojačka haljina od čiste, meke, ovčje vune, podrubljena crvenim skerletom i modrom strukom, sadak, isto tako od bijela sukna, sezao je do koljena, a straga do struka i sa strane do pod pazuhu, ukrašen crvenim, plavim i bijelim skerletnim rizama od kojih je svako polje bilo još obrubljeno tankim stručicama bijelog i zagasito plavog gajtana. Sva je haljina sprijeda, po prsima, isto tako ukrašena, a po sredini su virila prsa od košulje, sva bogato izvezena bojama, kao i široki rukavi košulje do ramena, pa do podlanice. Oko vrata je bio gust đerdan od crvenog koralja, o kojih su dva-tri krupnija reda padala u polukrugu do sredine grudi, a između njih je bio nanizan pokoji još venecijanski dukat lagano probijen na krajevima. O lijepo izvezenom pojasu je visio dvostruki žuti lanac i na njemu kriva, kao polumjesec, britvica, čije su korice bile ukrašene srebrenim i pozlaćenim filigranskim radom od žice, očito rađen u Trogiru ili Šibeniku. U ušima je nosila velike pozlaćene naušnice, također ukrašene motivima sapletenim od

Momak i djevojka u kolu, 1911.-1913.

Žene iz Dalmatinske zagore, 1911.

žice sa tri rese iz njih, kao tri uska duguljasta zvonca, koji su se titrali kako bi se cura gibala. Na gustim, tamnim, pletenicama stajala je lijepo izvezena, crvena, djevojačka kapa pričvršćena za kosu sa dvije dugačke srebrne igle sa krupnim glavama, kao šiške, također savijene od srebrne žice i sve išupljikane, a preko toga bijela, ali po uglovima bogato izvezena prozirna marama. Ispod pojasa od tkanice, pa do obuće, padala je krasna u sitnim krivudavim šarama otkana pregača sa dugim potkitama.

Pusinica, str. 431-432.

Kad je Puse poginuo, Manduši je bilo oko trideset godina. Skinula je kovrljak, izvrnula sadak naopako, pripasala crnu pregaču (...)

Pusinica, str. 449.

(...) zatim skoči do cure, zgrabi je prije s rukom za ruku, a onda nagnu kolu i uhvati se s drugom rukom u kolo, pa igrajući onda prebaci svoju ruku curi za pojas i zavitla kolom gledajući djevojkju ravno u obrve. Ona ga je pogledala ravno, kao začuđeno, a onda oborila oči i uhvatila ga rukom za pas sasvim po pravilu.

Pusinica, str. 402-403.

Edukacijsko-kreativne radionice

Održan je niz od pet radionica za odrasle na kojima su se polaznice upoznale s nekoliko tehnika veza na platnu, uključujući i vez kojim se izrađuju bule/boule na crvenkapi, te s tehnikom osnovnog vezenja na stolnim tkalačkim stanovima. Svoja znanja polaznice su primijenile na ukrašavanje platnene torbe koja im ujedno ostaje kao suvenir i podsjetnik na sudjelovanje u radionicama. Sudjelovalo je 8 žena, a mentorice su bile Jugana Kravar, Anita Pattiera Matić i Marijana Vukušić.

Održane su i dvije radionice tkanja za učenike četvrtih razreda OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskoga iz Drniša. Učenici su na malim kartonskim tarama naučili tehniku vezenja. Njihova tkanja aplicirana su na kartonske podloške i tako je svatko od njih sebi izradio vlastiti unikatni straničnik. Sudjelovao je 31 učenik, a radionicama su moderirale Danijela Drezga, Ana Marija Goreta, Ana Marina, Antonia Tomić i Josipa Vrlja.

NID

